MOWY
y
Konstytucye różne

Podczas Seymu Ordynaryinego pod Konfederacyą w Warszawie agituiącego się

In Publicum

Roku 1776.

WYDANE.

M O W A

JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA

F R A N C I S Z K A

B O U F F A Ł Ł A

ŁOWCZEGO NADWORNEGO W. X. LITEWSKIEGO,

POSŁA STARODUBOWSKIEGO

Na Seymie Walnym w Roku 1776. dnia 2. 8bra w Warszawie

M I A N A.

NAYIASNIEYSZY KROLU PANIE NASZ MIŁOSCIWY.
Y PRZESWIETNE SKONFEDEROWANE STANY.

SKutkiem to ieſt łaſkawych względow y wysokiey przezorności WASZEY KROLEWSKIEY MOSCI PANA Naſzego Miłościwego, że Proiekt względem partykularnych z oſtatniego Seymu Kommiſſyi, iako wnętrzne intereſſa Prowincyi tyczący, na Prowincyonalne Seſſye zoſtał odeſłanym.

Kilkodniową czyniliśmy deliberacyą nad obiektem rzeczonych Kommiſſyi, o rodzaiu ktorych, rożne były zdania, żadne iednak ſłyſzanemi nie były, ażeby w ſtanie nadnaturalnym Rzplitey, kiedy ſię Traktaty o rozebrane kraie expedyowały; kiedy w rekompenſę ſtraty Rzplitey, coś pożytecznego względem wnętrzney formy rządu miało być uwzaiemnionym, czyli uradzonym; na ten czas niektorzy z Obywatelow, iedni, nad drugiemi przemożność ſkutkuiąc, pod tytułem: Przyſpieſzenia ſprawiedliwości, w exportacyi Kommiſſyi na prywatne ſprawy nad określone Obywatelſtwa granice, czyniąc wyścigi, nieſprawiedliwość przyſpieſzali.

Może kto powiedzieć: że, czy to Kommiſſyinych, czy to Ordynaryinych Subſelliow Sądy kończą ſprawy, iedno to ieſt dla prawuiących ſię; na ktory pozorem ćmiący argument iasna odpowiedź.

Subſellia ordynaryine ſą uſtanowione na ſprawy w powſzechności Obywatelow, lecz pod czas ich uſtawy na rodzay ludzi prawować ſię przymuſzonych, a nie na Oſoby, y ſzczegulność procederow patrzono.

W ordynaryinych Subſelliach, a mianowicie w Trybunałach, pewny ieſt czas w Kadencyach ſądzenia; pewne nawet godziny Sądow; poſtrzegany ieſt ściśle obrządek, czyli ſtopnie prawności. Pewny ieſt ſkład Sądu z celney Paleſtry tłumaczącey Sprawy y z doſkonałych Regentow one opiſuiących, ktorych Aktor nieściąga koſztownie; A na Kommiſſyach częſtokroć nie mogąc doſtać doſkonałych *in re judicata*, hazarduie Sprawę, albo pomagaiąc iey tłumaczeniu, wiele nazbyt traci. Sędziowie nawet Kommiſſyini nie iednemu wiele koſztuią, a Trybunalſkich ani zapraſzać, ani opłacać trzeba. Na Trybunały wyſyłaią Woiewodztwa y Powiaty Sędziow, nad to nic nie maſz ich-że w pożytku Sędziowſta przeważaiącego; a na Kommiſſye dobor z iedney Strony, przeważać zwykł w zyſku drugą.

Nadewſzyſtko Kommiſſarze zwykli noſić na ſobie dwa charaktery: Sędziowſtwa y Przyiacielſtwa, iako od Strony przybierani; a w Sędziach Trybunalſkich iedna tylko poſtać Sędziowſtwa zawiera ſię. Powie kto na to: że dobrych Sędziow, poſtać Magiſtratury nie odmienia, ale ia mowię do ludzi znaiących ſłabości y ułomności ludzkie, a to ieſt z doświadczenia, że tenże Sędzia na Kommiſſyi więcey ma względu dla Strony, od ktorey ieſt zapiſanym; niżeliby go miał w Trybunałach, wolnym będąc od tego (miękczącego ſerca ludzkie, y łechczącego charakter) przyiacielſtwa obowiązku.

A coż mowić o Kommiſſyach przeſzłego Seymu? ktory dwoletnie trwaiący, więcey na Sądowych rezolucyach, niżeli na Prawodawczych wyrokach, czaſu ſtrawił. Za iednym przykładem poſzły drugie, a ieśli Seymy co czernić może, to partykularne Proiekta; Dopieroż nayniebeſpiecznieyſze w Sądowych okolicznościach niezdobiące Prawodawſtwa determinacye, a ſamym tylko prewencyom, parcyalnościom y intrygom, na ofiarę wyścigow, podſtępow y przemocy hazardowane.

Nie

Nie trzeba mi przeświadczonych przekonywać, że w prywatnych Sprawach Kommiffye fą naynieflufzniey z Seymow wychodzące; że one w ogolności wziąwfzy, nigdy tego waloru w fwych wyrokach, iak ordynaryine Juryzdykcye mieć nie mogą; Lecz dla famego oduczenia gorfzących, y zgorfzonych Obywatelow, warto ieft wyplenić te *ex Volumine Legum abufualia.* Niech czernidło przefzło-Seymowych Kommiffyi czyftego w tym Seymie nieplami Prawodawftwa, albowiem tamci grzefzyli, że fię tych dopuścili extrawagancyi, a mybyśmy gorfzey nieuniknęli wexy; że mogąc to poprawić, nieprzedfięwzieliśmy wolnego nam fpofobu; y właśnie za cudzy grzech, w publiczney opinii, y potomności, przefzłe z teraźnieyfzemi kombinuiącey Akta, pokutowalibyśmy.

Może fię zdać komu y ta myśl, że *tandem* niektore Kommiffye, y w ftanowieniu y w Sądzie zafzły regularnie, ale czyż Seym może być Sądem wyftarczaiącym na oddzielenie dobrego, od złego? y czy zdobią Prawodawftwo fpraw partykularnych excepcye? w ktore takieby zafzły inwolucye, czyli implikacye, że naydofkonalfzy Sąd węzła oboiętności rozwikłaćby niepotrafił.

Zawfze iednak lepiey lepfze Kommiffye przeflać za złemi, niżeli złe za lepfzemi utrzymywać; mianowicie, gdy w Proiekcie Prowincyi nafzey, przezorna na to wfzyftko zafzła dyftynkcya: Jż Dekreta na Kommiffyach *fervato gradu Juris*, nie *in contumaciam*, a przez obuftronnych Kommiffarzow *definitive in principali* zafzłe utrzymuią fię; Więc te tylko poydą do Sądu, w ktorych pryncypalnego Dekretu nie było; Nic fię tedy nie ubliży Aktorom, to tylko wynikne, że z przypadkowych Sądow poydą do aktualnego; Akcefforyine zaś y *in contumaciam Judicata*, iako nic nieznaczą w Kommiffyach, tak nayprzyzwoiciey w Trybunałch pryncypalną rozwiążą fię rozprawą.

Gdyby ludzie famemu tylko powolni rozumowi przyrodzonego od natury pilnowali światła, nie trzebaby Juryzdykcyi na Sądy, ktore, że w potrzebach bydź mufzą, dość ieft Magiftratur z dawnych uftaw Prawa, a nowego do Sądow nie trzeba tworzyć fpofobu, ktory ieft przerażaiącym Narod bezprawiem.

Było y to w obiekcie Rady nafzey Prowincyonalney; kilka Subfelliow, czyli iedne Kommiffyom Seymowym naznaczyć; Lecz z kweftyi o naturę Spraw wyrodziłyby fię excepcye *Fori*, mianowicie w Sprawach, ktore w przyftępie do Sądu, ba niektore w całey fwey iftocie oboiętną maią naturę; Więc *præferibilius* zdało fię iedne *Subfellium* determinować, ile że wfzyftkie Sprawy będąc na Kommiffyach, byłyby iuż Ziemfkiemu oddane Sądowi, od Kommiffarzow więc Ziemfkich Sprawy, nayprzyzwoiciey do Sędziow Ziemfkich, Trybunalfkich zdało fię odeflać, ile gdy pozor przyśpiefzenia miały Kommiffye; więc nayprzyległeyfzym Sądem na wfzyftkie Kommiffye zdawał fię Trybunał, mimo Ziemftwa, Grody, flowem: mimo wfzyftkie Subfellia.

Wfzakże iak Prowincye kray fkładaią, tak fkładem Prowincyi fą Woiewodztwa, Ziemie, y Powiaty, tyfiące pozoftałych w domu Braci reprezentuiące; Myć od nich mamy zlecenia, od nas Jm, a w nich całemu Kraiowi odpowiedź należy, y naftąpi; nafze więc, czyli w nafzym oświadczeniu całego Obywatelftwa zawarte żądze, zlane w ten Proiekt na powfzechny zafługuią fzacunek.

Twoim to ieft KROLU NAYIASNIEYSZY PANIE Moy Miłościwy Jnterefsem, y Wafzym Prześwietne Stany pokazać rożnicę, co fię na przefzłym, a co na teraźnieyfzym ftało Seymie, y zrażony Narod przyprowadzać do ufności, a uciśnionym Obywatelom obmyślić fpofob fprawiedliwości, ktora ieft delikatną iftotą, famym tylko powierżoną Juryzdykcyom Sądowym, nic zaś przypadkowym Kommiffyi Ewentom. Niech też w flabym ftanie Rzplitey zoftaiący Obywatele, y fprawiedliwości na koniec nie maiąc w rozpaczliwym przeświadczeniu nie mowią. *Terras Aftræa reliquit.*

Co do Proiektu J. O. Xiążęcia JMci Radziwiłła Woiewody Wileńfkiego, ażeby Prowincya Litewfka (według flyfzanego teraz głofu) drugi raz iefzcze podobnąż iednomyślnością, iaka była na przefzłey Seffyi, determinowała, prożbę fwoią do Tronu WASZEY KROLEWSKIEY MOŚCI PANA Nafzego Miłościwego, y Skonfederowanych Stanow, za tymże Xięciem Jegomością, zgadzam fię; bo pewien ieftem, że nie odmienim intencyi nafzych na ratunek tego dość iuż niefzczęśliwego Obywatela.

REGESTR
Konstytucyi y Mowow w tey Xiązce Znayduiących się Roku 1776. WYDANYCH

REGESTR.

ordynacya

Regestr

REGESTR.

Głos

REGESTR

Termin zwrotu lub zgłoszenie prolongaty.